

Maria Aurèlia Capmany

Visat núm. 13
(abril 2012)

per Pilar Godayol

Maria Aurèlia Capmany va adquirir un compromís personal amb un país i una època, i ho va fer des de posicions intel·lectuals molt diverses. L'activitat traductora n'és una de les més prolífiques.

Novel·lista, assagista, dona de teatre, política i activista cultural, Maria Aurèlia Capmany és autora d'una obra vasta, complexa i clarament ideològica. Segurament és la militància vers la llengua i la cultura catalanes el que la va empènyer, a part de qüestions econòmiques, a traduir per a Edicions 62 més de vint novel·les entre 1963 i 1968, algunes de les quals per a «La Cua de Palla», que dirigia Manuel de Pedrolo. Durant aquests cinc anys va traslladar obres d'autors francesos, italians i anglesos, entre els quals destaquen Alain Fournier, Pierre Véry, Italo Calvino, Pier Paolo Pasolini, Vasco Pratolini, Cesare Pavese, Elio Vittorini —amb els quals va donar a conèixer la prosa realista italiana de la postguerra—, James M. Cain, Terry Stewart i Georges Simenon. De Simenon, va traduir-ne sis novel·les policíiques en quatre anys, gènere pel qual estava especialment interessada, no tan sols atesa la possibilitat de crear-ne un empelt en català, sinó també a fi de normalitzar-ne el llenguatge. Les traduccions de Capmany, com les de Manuel de Pedrolo, Rafael Tasis, Joan Oliver o Josep Vallverdú, de clàssics de la novel·la negra per a «La Cua de Palla» (col·lecció que va desaparèixer el 1970 amb setanta-un títols, seixanta-nou dels quals eren traduccions) van forjar un «nou» català de carrer que posteriorment van emprar novel·listes autòctons. Abans de girar Simenon al català, Capmany ja havia publicat *Traduït de l'americà* (1959), la seva primera novel·la policíica, que anys més tard va treure en una nova versió amb el títol *Vés-te'n ianqui* (1980).

Marguerite Duras és l'única dona que Capmany traslladà al català. D'entre una trentena de traduccions d'escriptors, el 1965 traduí de l'autora francesa nascuda a la Cotxinxina (actualment Vietnam) *Un dic contra el Pacífic* per a Edicions 62. Marta Pessarrodona en el pròleg de l'edició de 1994 sosté que la versió de Capmany «va saber —i sap— apropar la passió continguda de l'autora». Publicada a París el 1950, *Un dic contra el Pacífic* és la primera novel·la rellevant de Duras, preludi de l'obra posterior, que culminarà amb l'edició de *L'amant* el 1984 (un any després traduïda al català per Marta Pessarrodona), amb un èxit comercial aclaparador, que, a més, li reportà la concessió del Premi Gongourt. No sabem quin element de la vida o l'obra de Duras va atreure més Capmany per decidir introduir-la al públic català: potser el desig i la follia dels protagonistes, potser les terres exòtiques on ocorren els fets, potser la riquesa i el desequilibri de les relacions...; potser el simple encàrrec editorial...

Una altra autora que Capmany reverencià fou Virginia Woolf. Li dedicà llibres, la cità constantment en pròlegs i articles, n'adoptà personatges de ficció, en promocionà traduccions a la col·lecció de novel·la «Joanot Martorell» que dirigí per a l'editorial Nova Terra. Però no la traduí mai. Si bé va

tenir l'oportunitat de versionar-ne *Orlando*, va cedir-la amablement a Maria-Antònia Oliver, com aquesta darrera revelava amb gratitud a «La feina de traduir» (1992). A *Quim/Quima* Capmany obre la novel·la amb una carta que dirigeix a l'autora anglesa i en la qual justifica que el/la protagonista del llibre és un calc del seu *Orlando*. Capmany hi transcriu les paraules següents: «Imita, imita sense escrúpols perquè no ho aconseguiràs mai. Com més fidel siguis al model que estimes, més seràs tu mateixa. Pots repetir tranquil·la el mateix vestit, la roba dibuixarà sobre el teu cos uns plecs inimitables, i el perfum, el mateix perfum sobre la teva pell bruna farà una altra olor» (1991: 7). Tret de l'article «El escritor traductor» (1982), en què repassava breument el paper de la traducció en la història de la literatura catalana, Capmany no va teoritzar mai directament sobre la traducció. Però les paraules, que fictíciament li dirigia Woolf una tarda que la va anar a visitar, deixen entreveure la seva posició davant els processos textuals i, entre ells, els processos traductològics. Capmany celebra la diferència i la intertextualitat. Considera que el sentit d'un text és sempre obert i que els significats estan contaminats i alhora contaminen. No hi ha text amb valor intrínsec ni funció única. Un mateix text es llegeix sempre de manera diferent, amb noves «olors» i nous «plecs inimitables».

A final dels seixanta s'interromperen les traduccions per a Edicions 62, que eren l'única font d'ingressos fixos, i no es tornaren a reiniciar fins al 1978 amb la versió *La lluna de les fogueres*, de Cesare Pavese. Durant els deu anys de trencament de relacions amb aquesta editorial traduï, no tan intensament, per a Nova Terra, Dopesa i Laia, editorials amb les quals també estigué vinculada al llarg de la seva vida. Però si durant els primers anys de l'activitat traductora se centrà en la novel·la, els setanta i els vuitanta li dugueren noves experiències: l'assaig i els clàssics de la literatura infantil i juvenil, com ara Andersen, els germans Grimm, Isop, Sebillot o Twain.

El 1982 Capmany traslladà *Fenomenologia i existencialisme* de Jean-Paul Sartre, amb una introducció en què explicava el seu interès, d'una banda, per fer arribar l'obra de Sartre a un públic relativament ampli i, de l'altra, per contribuir a la normalització del llenguatge filosòfic català. Amb Sartre, Capmany tornà als seus inicis filosòfics, els quals havia abandonat en acabar la carrera i no acceptar romandre a la universitat com a ajudant d'una càtedra. Si Sartre esdevingué un dels filòsofs més estimats i preuats en l'obra capmanyana, Simone de Beauvoir en fou la gran còmplice. Beauvoir i Capmany, sovint comparades vitalment i intel·lectual, compartiren i exploraren espais afins: l'existencialisme filosòfic, la literatura com a memòries personals, la crítica literària o la militància feminista, i tot això mesclat amb una vida poc convencional. Quan arribà a Catalunya la traducció d'*El segon sexe* (1968), vint anys després de la publicació a França, Capmany n'escrigué el pròleg, en el qual celebra «la vigència del mite» i visibilitzava la seva gran admiració per la vida i l'obra de l'autora francesa.

Sense deixar les doctrines subjectivistes, el 1986 Capmany tancà parcialment la seva llarga trajectòria traductora amb *Aquesta nit improvisem*, de Luigi Pirandello, peça que tracta el motiu del «teatre del teatre», el qual no tan sols promou l'expressió d'altri, la res, sinó que també la qüestiona, tema clau de l'obra capmanyana. Val a dir que és especialment reveladora la devoció que professaven Capmany i el seu company Jaume Vidal Alcover pels jocs intertextuals en el teatre. Al final dels seixanta i principi dels setanta, durant una època de carestia econòmica, van escriure conjuntament teatre de cabaret per a La Cova del Drac. A partir de traduccions, adaptacions, plagis, reculls de músiques tradicionals i anònimes, acudits i escrits propis construïren pastitxs de literatura popular que analitzaven i criticaven amb duresa la societat burgesa i les seves convencions.

El 1991, uns mesos abans de morir, es va fer càrrec de la versió de l'últim llibre de «La recerca del temps perdut proustiana», *El temps retrobat* (1991), que havia començat i que no va poder acabar Jaume Vidal Alcover. Aquesta traducció de cent cinquanta pàgines és un dels seus últims treballs.

[Per saber-ne més](#)

